

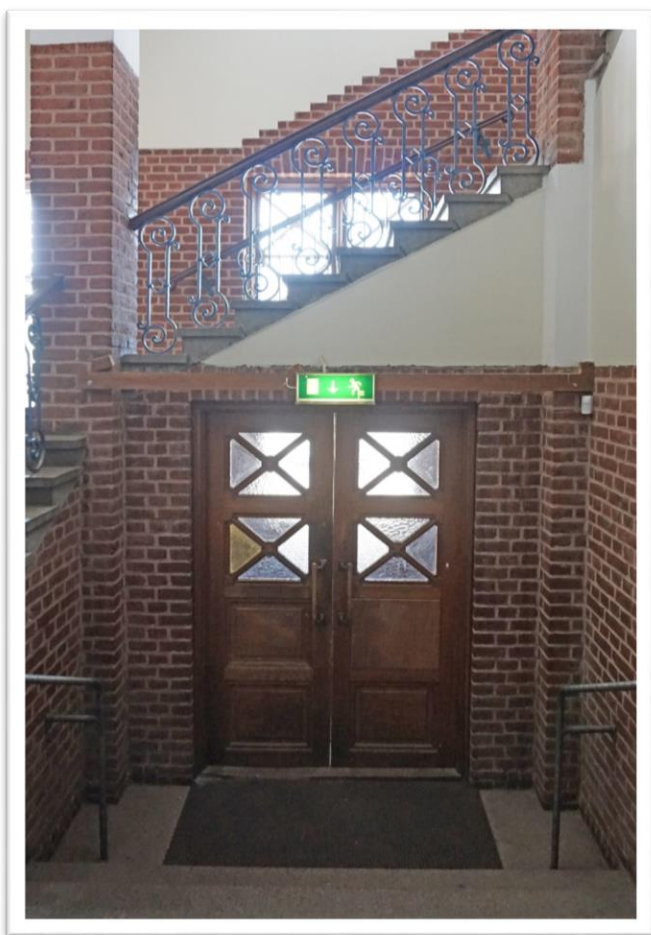

KULTURMILJÖ
HALLAND

Örjansskolans gamla annex

Antikvarisk förundersökning inför ombyggnad

Björn Ahnlund

Rapport

Läroverket 1, Halmstad, Halmstads kommun

2018:40

TEXT Björn Ahnlund, Kulturmiljö Halland
FOTO Björn Ahnlund, Kulturmiljö Halland
DIARIENUMMER 2018-271

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	4
Bakgrund, förutsättningar	5
Historik.....	5
Beskrivning med bevarande-/varsamhetskrav	8
Kulturhistorisk värde.....	22
Konsekvensbeskrivning	23
Sakkunnig kontroll av kulturvärden.....	24
Källor.....	25

Bilaga: Planritningar med bevarande-/varsamhetskrav

Inledning

Örjansskolans gamla annex uppfördes 1929. Den ståtliga tegelbyggnaden vid Nissan är ett framträdande inslag i institutionsbebyggelsen i området. Byggnaden har fram tills nyligen fungerat som skola, företrädesvis för naturvetenskapliga ämnen. Halmstads kommun har under 2018 påbörjat projekteringsarbete som bl a syftar till att bygga om och anpassa byggnaden till kontorsverksamhet, vilket främst innebär invändiga förändringar.

Annexet är i bebyggelseinventeringen (2006) klassad som byggnad med högt kulturhistoriskt värde; Klass B:

Följande antikvariska förundersökning syftar till att beskriva och precisera byggnadens kulturhistoriska värden samt ge underlag riktlinjer i inför kommande ombyggnad. Förundersökningen avser att ligga till grund för en *kontrollplan för kulturvärden*, enligt PBL 10 kap 7 §, 2–3.

Objekt:	Örjansskolans gamla annex
	Läroverket 1, Tollsgatan 7, Halmstad
Beställare:	Halmstads kommun, fastighetskontoret
Antikvarisk sakkunnig:	Björn Ahnlund, Kulturmiljö Halland

Annexets placering. ©Halmstads kommun.

Bakgrund, förutsättningar

Detaljplan

Den gällande detaljplanen är från 1968 och anger "A", allmänt ändamål.

Bevarandestatus

Annexet har klass B i Bebyggelseinventeringen (Hallandsinventeringen) för Halmstads kommun. Inventeringsdatum 2006-09-26.

Klass B: Objektvärde. Regionalt intresse. Omistlig.

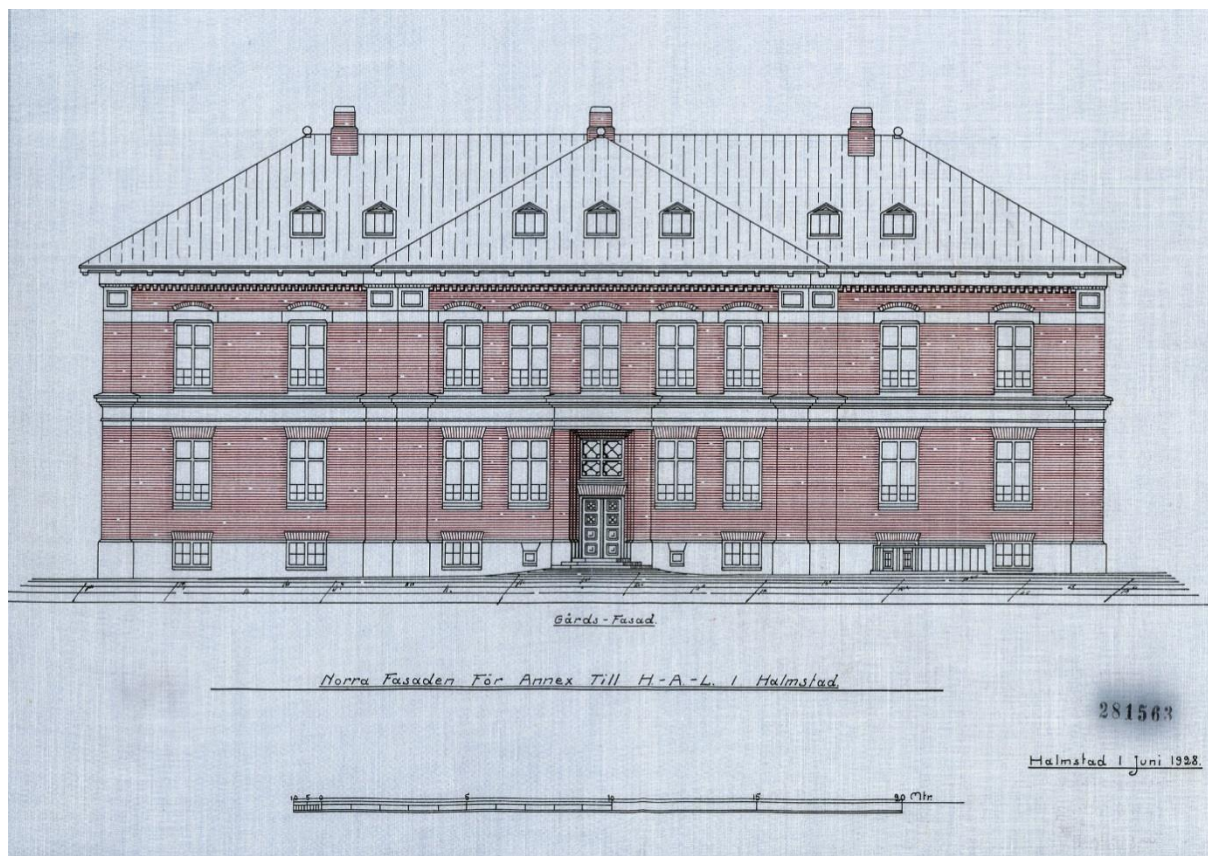
Bör skyddas genom PBL 8:13-14 §§ och 4:16 § (förvanskningförbud, underhållskrav, rivningsförbud).

Historik

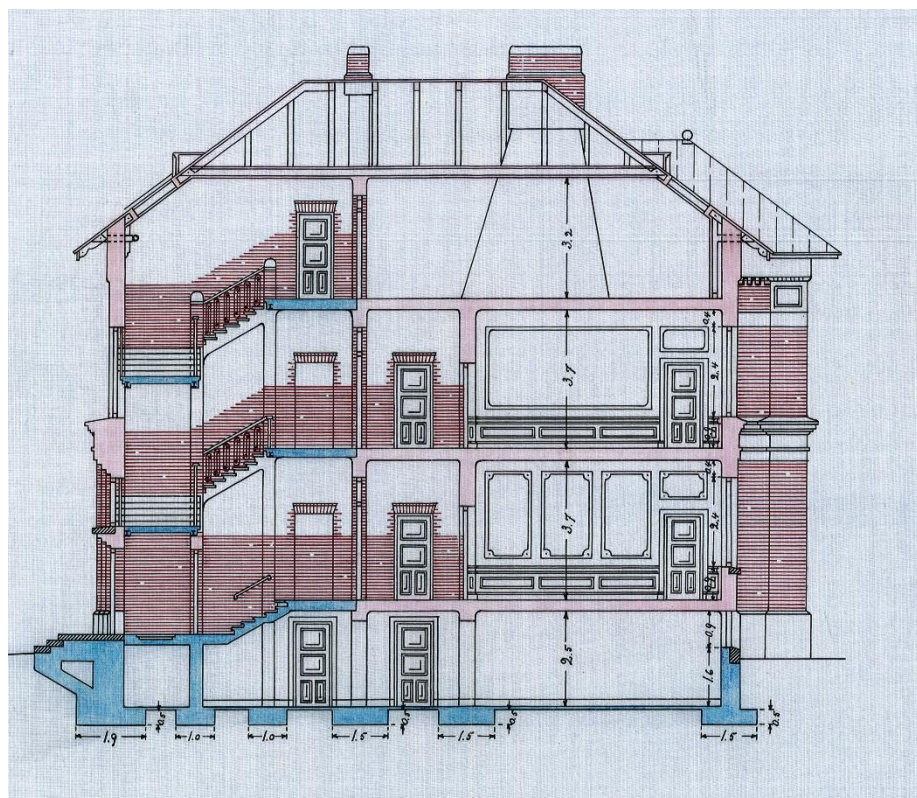
Annexbyggnaden till "Högre Allmänna Läroverket" uppfördes 1929. Liksom för huvudbyggnaden, vilken uppförts drygt 20 år tidigare, upprättades ritningarna av Sven Gratz (1864–1931). Som både stadsarkitekt och utövande arkitekt under nästan 40 år (1891–1929) kom Gratz genom sin stora produktivitet att sätta en stark prägel på Halmstads byggnadsverksamhet under en expansiv period i stadens historia. Förutom skolor har han bl a ritat en rad bostadshus, tekniska verk, tingshus och kyrkor. Läroverksannexet blev en av de sista byggnader som Gratz ritade.

I skrivelse från rektor 1924 angående lokalbrist vid läroverket påtalades behovet av nya lokaler. Efter olika förslag på tillbyggnad av den befintliga läroverksbyggnaden framstod en separat annexbyggnad som den lämpligaste lösningen. Gratz ritningar godkändes av stadsfullmäktige 1926 och därefter av "såväl Kungl. Byggnadsstyrelsen som Kungl. Skolöverstyrelsen". Den tilltänkta platsen, "södra läroverkstomten", ägdes av staten vilket föranledde en juridisk tvist om dess nyttjande där Halmstad dock tycks ha fått överta marken utan krav på ersättning och bygget kunde påbörjas under 1928, i huvudsak efter Gratz ritningar från 1925.

I stadsfullmäktiges sammanträdesprotokoll finns, bitvis utförliga, beskrivningar och kalkyler som rör annexbyggnationen. Medan exteriören inte tycks ha varit någon discussionsfråga fortsatte interiören att utredas. Sedan bygget fastslagits hade riksdagen tagit beslut om nya undervisningsplaner vilket krävde fler klassrum. Hela källarvåningen beslöts nu att grävas ut för att bl a kunna inrymma slöjdsalar, skolkök, matsal, skafferier och tvättstuga. Detta möjliggjordes genom att en för annexet och huvudbyggnaden gemensam värmecentral kunde förläggas till huvudbyggnaden. Vidare bestämdes att vindsvåningen skulle inredas för framtida museum samt mörkrum och växtrum för biologiundervisningen. Även lärosalarna på plan 1 och 2 var avsedda för naturvetenskapliga ämnen – en inriktning som tycks ha bestått fram i nutid.

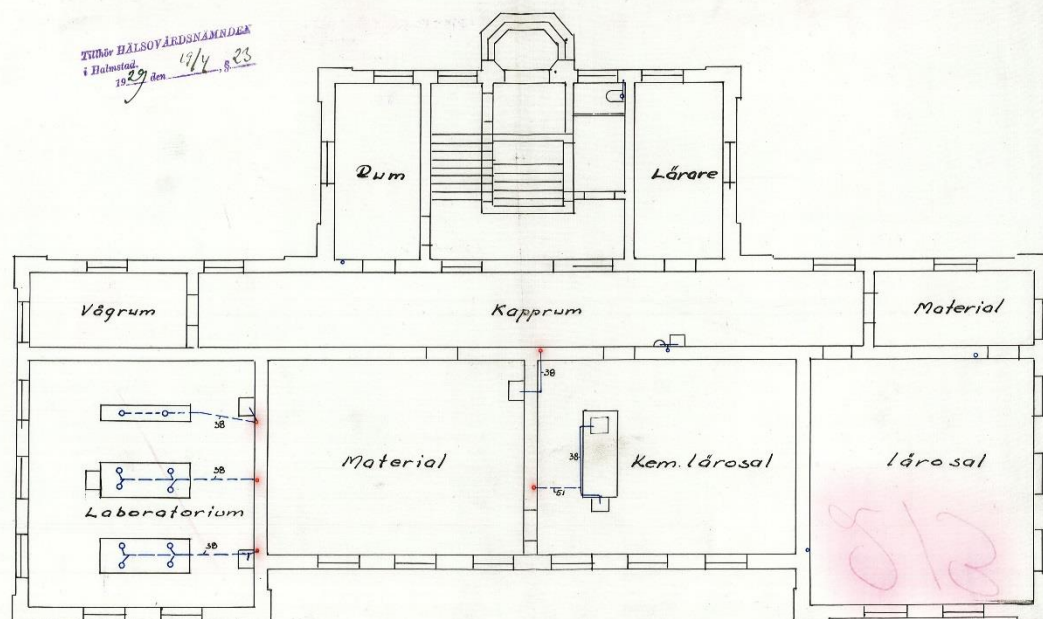

Norra fasaden. Ritningar daterade 1 juni 1928.

Genomskärning.
Notera den påkostade
väggbehandlingen med
bröstningar och boase-
ringar, vilken troligen
aldrig blev utfört.

Högre Allmänna Läroverkets Annexbyggnad, Holmstad.

Botten vån.

Plan över bottenvåningen (plan 1), daterad 2/4 1929.

Beskuret foto från invigningen av museet på Tollsgatan 1933 med annexet i bakgrunden.
Foto Hallands konstmuseum.

Beskrivning med bevarande-/varsamhetskrav

Exteriör

Källare

Källarvåningen markeras av en sockel i kryssharnad, kvaderhuggen granit och halvhöga spröjsade källarfönster.

Källaringång mot norr via granittrappa med dekorativt smidesräcke. Pardörr med speglar och glasad överdel.

Fasader

Husets fasader över sockeln är i rött tegel i två våningar med markerat framskjutet parti innehållande trapphus. Mellan våningarna är en rikt profilerad gördelgesims. Denna och utsmyckningar vid takfot och fönster mm är slätputsade och ljus terrakottafärgade. Dekorativ tegelmurning vid entréparti. Tandad tegellist vid takfot.

Femsidig entrétrappa med vilplan i granit och entré med brunmålad pardörr med krysspröjs för glaset.

Ventilationsgaller av olika typer. Ursprungligen små kvadratiske, symmetriskt placerade. Senare tillkomna rektangulära galler.

Taket är ett valmat sadeltak med falsad, skivtäckt, svartlackerad plåt. Tre tegelskorstenar symmetriskt placerade, två med gjutjärnshuvar på krönet. Takfönster i alla väderstreck.

Fönster

De bevarade originalfönstren (mot öster och norr) är av korsposttyp med fyra öppningar. Den nedre halvan av det undre fönstret är spröjsad. Fönstren är brunmålade och inåtgående (förutom fyra vid entrén). Mot fasaderna i väster och söder har aluminiumfönster med pivåhängda bågar och utanpåliggande lös spröjs ersatt de äldre träfönstren.

Övrigt: Två utskjutande fönsterpartier i metallbågar på andra våningen mot söder.

Fönstren i "Laboratoriet" på andra våningen finns med på originalritningarna.

T h: Skorstenspipor i gjutjärn ovanpå skorstenarna.

Vy från nordost.

Fasad mot söder.

Fasad mot öster.

Putsskada i gördellisten. Fasaderna mot söder och väster har störst underhållsbehov. Ett av de utskjutande fönsterpartierna till höger.

Källarvåningen har bevarade spröjsade träffönster. Fönstren bör renoveras och målas i samma gröna kulör som befintligt.

Ovan: Misspyrdande ventilgaller.

V: Skärmtak över källartrappan tas bort.

Bevarande-/varsamhetkrav exteriör

Byggnadsdel

Åtgärd, Kommentar

Källartrappa

B (Bevaras). Smidesräcke renoveras. Skärmtak tas bort. Återstående befintligt smidesräcke bör bibehållas vid installation av plattformshiss.

Entrétrappa

B. Distans mot fasaden bör bestå p g a källarfönster. Ny natursten ska likna befintlig i färg och ytbehandling. Utformning av räcken? En ramp mot båda sidor för att behålla symmetrin?

Naturstensgrund

B

Källarfönster

B. Renoveras.

Fasad

B. Omfogning av tegelfasad särskilt åt söder o väster. Infärgat fogbruk. Reparation av putsade partier med hydrauliskt kalkbruk.

Gjutjärnsventiler

B. Inventeras-Återställs. Senare tillkomna ventilationsgaller tas bort/byts.

Spröjsade originalfönster

B. Renoveras. Målas med linoljefärg. (På sikt bör aluminiumfönstren bytas mot nytillverkade träfönster lika original.)

Utskjutande fönsterparti

B. Renoveras.

Dörrar

B. Entrédörrar ses över. Källardörr renoveras.

Skorstenar i tegel, gjutjärnshuvar

B. Ny ventilationshuv ersätter mittskorsten? Storlek och utformning ska ansluta till befintliga skorstenar.

Plåttak, obrutna takytor

B. Hissinstallation ska göras inom befintlig volym.

Interiör

Entré/vindfång

Litet rum med granitgolv, bara tegelväggar och tredelat putsat innertak med snedtak. Glasad pardörr i ek av samma typ som ytterdörren mot trapphuset. Glasad betsad dörr mot källartrappa.

Trappa/trapphus till källare

Övre vilplan/golv av mönsterlagd gul klinker. Rakt trapplöp mot källare av cementmosaik. Profilerade brunbetsade sockellister utmed väggar. Handledare i trä med smidesjärn fastsatta i väggen. Putsade gulmålade väggar. Putsat vitmålat innertak (den övre trappans undersida).

Plan 0

Nedre passage: Golv täckt med beige linoleum/plastmatta. Väggar/pelare putsade och gulmålade. Spegeldörrparti mot WC i betsat trä och glas. Tak av vitmålad puts med svag rundning mot vägg.

Passagel/korridor (fd kapprum)

Golv täckt med grön plastmatta. Väggar putsade och målade. Tak av vitmålad puts med svag rundning mot vägg. Brunbetsade spegeldörrar med foder till rum mot söder och norr. Betsad hatthylla med smidda konsoler på väggen. Sekundära avdelande väggar med släta plåtdörrar.

Källarrum (fd slöjdsal, lärosal, skolkök, materialrum och skafferi)

Golv täckt med linoleum eller plastmatta. Väggar putsade och målade. Tak av vitmålad puts med svag rundning mot vägg. Sekundära avdelande väggar.

Trapphus

Trapphuset består av en öppen hall med trapplöp, vilplan och bärande murade pelare och putsade takbalkar. Golv och vilplan är i granit respektive mönsterlagd gul klinker. Trappa gjuten i cementmosaik(?) Bart tegel i nederdel av pelare och vägg samt runt dörr- och fönsterpartier, däröver vitmålad puts som fortsätter i taket. Trapphuset avslutas mot snedtaget med dekorativ, betsad träutsmyckning. Pelarna avslutas upptill av huvar i krysshamrad granit. Dekorerade smidesräcken, blåmålade med överliggare av betsat trä (förhöjda med plattjärn mot trappspindel). Betsade spegeldörrar under trappan plan 1 och mot rum på plan 3. Väggen mot korridoren har en glasad, betsad pardörr med överljus med två fönster med sex öppningsbara bågar med armerat glas. (På övre planen är dörr- och fönsterparti lägre och saknar överljus.) Fönsterbänk i marmormosaik) med nisch för de brunmålade radiatorerna därunder.

Plan 1-2

Passagel/korridor (fd kapprum)

Golv täckt med linoleum /plastmatta. Väggar av tegel upp till ca 150 cm, däröver vitmålad puts. Tak av vitmålad puts med svag rundning mot vägg. Ventilations- och elinstallationer. Betsade spegeldörrar till f d lärosalarna. Sekundära, avdelande väggar och WC-rum.

F d lärosalar, lärarrum, material och vågrum, plan 1 och 2,

Golv förutom slöjdsalar täckta med linoleum/plastmattor. Profilerade golvlister, delvis brunbetsade. Putsade väggar, vitmålade. Brunbetsade dörrfoder. Dörrsmygar klädda med brunbetsad smygpanel. Fönsterbänkar av cementmosaik, på väggen därunder sitter sektionsradiatorer. Putsat innertak med partier av akustikplattor. Spiraltrappa genom hörnrummen i nv.

I *slöjdsalarna* (plan 1 mot söder och väster) golv av stavparkett. Golvlister låga, släta. Putsade väggar med synligt tegel i och runt dörröppningar och delvis utmed golv. Fönsterbänkar av cementmosaik därunder sektionsradiatorer och/eller panelradiatorer. Putsat vitmålat innertak.

Plan 3 (Vindsvåning)

Rum mot trapphus

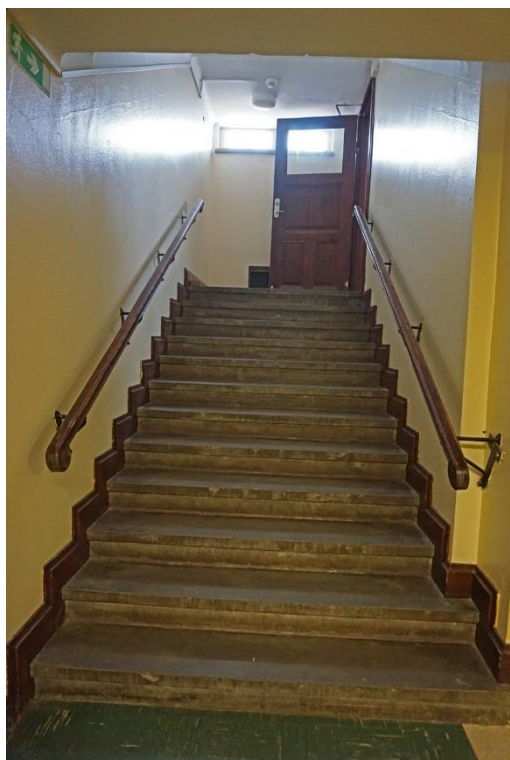
Golv täckt med plastmatta. Putsade väggar. Snedtak med takfönster mot yttervägg. Brunbetsade profilerade dörrfoder och golvlister.

Passagel/korridor

Golv täckt med plastmatta. Putsade väggar. Akustikplattor i tak. Snedtak mot yttervägg. Brunbetsade profilerade spegeldörrar, dörrfoder och golvlister. Sekundär avdelande vägg.

Rum (f d skolmuseum)

Golv täckt med plastmatta. Putsade väggar och tak. Snedtak med takfönster mot yttervägg. Profilerade brunbetsade dörrfoder och golvlister. Två sektionsradiatorer på fot.

T v källartrappan.

Ovan: Korridoren i källaren.

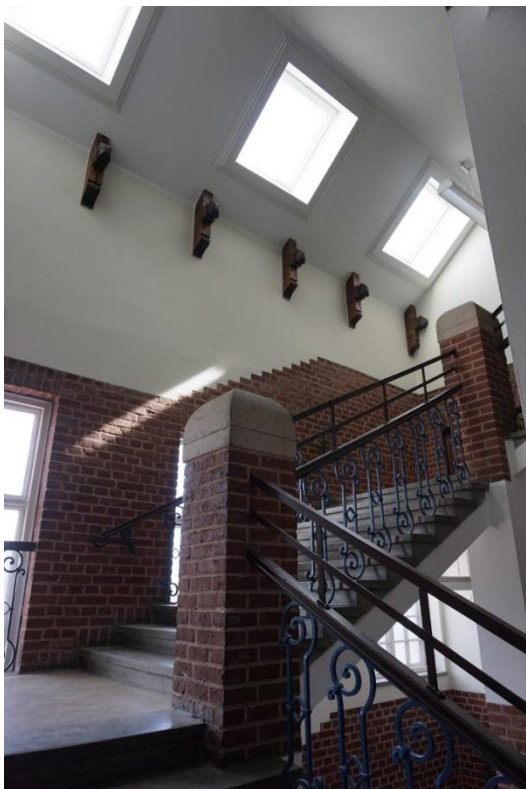
Glasat dörrparti till WC källare.

*Ursprunglig radiator i källaren.
Här låg tidigare slöjdsalarna.*

*T v entré/vindfång. T h trapphus bottenvåningen,
Dörr- och fönsterparti mot korridor plan 1.*

Foton från trapphuset.

Kapprum/Korridor plan 1 mot väster.

Kapprum/Korridor plan 1 mot öster.

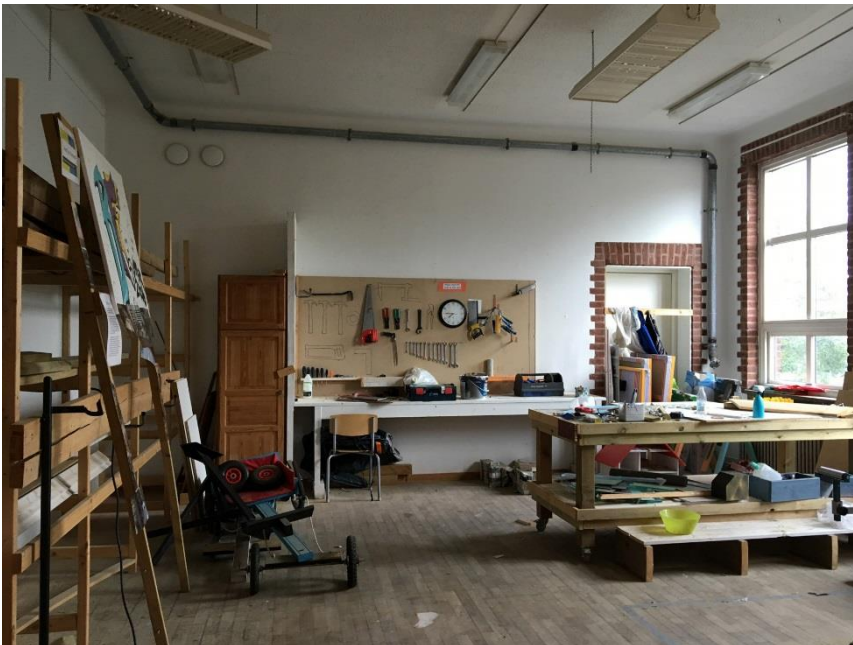
Kapprum/Korridor plan 2 mot väster.

Kapprum/Korridor plan 2 mot öster.

Lärosal plan 1.

*Lärosal, slöjdsal, plan 1.
(Foto Creacon HKAB).*

Lärosal plan 2.

Rum i trapphus, plan 3.

Foto från "växtrummet", plan 3 med "Mörkrummet" (till höger), idag WC.

Kapprum/korridor plan 3

F d skolmuseum, plan 3.

Extra bred fönsterbänk plan 2.

T h brunbetsat dörrparti av vanligast förekommande typ med smygpanel och dörrfoder.

Ovan: Globlampor har sparats på vinden. Dessa bör kunna återanvändas i trapphuset.

T v Spiraltrappan i nordvästra delen.

Bevarande-/varsamhetskrav interiör

Rum

Åtgärd, Kommentar

Trappa/trapphus mot källare

B. (Bevaras och restaureras)
Rumsvolym. Trapplopp. Profilerad list vid trappsteg. Putsade väggar och tak. Handledare med smideskonsoler. Brunbetsad spegeldörr.

Korridor och trapphus i källare

b. (bevaras, delar) Spegeldörrar. Dörrfoder. Hatthylla.

Källarrum

b. Fönsterbänkar.

Entré/vindfång samt trapphus plan 1-3

B. Rumsvolym (takhöjd). Sten- och klinkergolv. Trappkonstruktion. Tegelväggar. Putsade väggar och tak. Träd-ekor. Handledare och smidesräcken. Brunbetsade spegeldörrar (ev byte av glas). Fönster och fönsterbänk. Radiatorer.

Korridorer plan 1-2

B. Rumsvolym. Tegelväggar. Putsade väggar och tak. Brunbetsade spegeldörrar. Fönsterbänk. Radiatorer.

Rum mot trapphus

b. Glasad trävägg. Hatthylla.

Lektionssalar plan 1-2

b. Smygpanel, Dörrfoder. Profilerade golvlistor. Fönsterbänkar. Radiatorer¹. I *slöjdsalarna* bevaras tegeldekoration och trä/parkettgolv.

Rum i trapphus plan 3

b. Golvlist. Dörrfoder.

Korridor och övriga rum plan 3

b. Golvlist. Spegeldörrar. Dörrfoder.

¹ Radiatorer behålls så långt möjligt.

Interiör övrigt

Tegelväggar rensas från plugg och dyl. Misspyrdande håltagningar lagas i med terrakotta-färgat kalkbruk

Spegeldörrar inventeras och renoveras. Trycken och nyckelskyltar kompletteras. Träspeglar repareras. I specifika fall ombyggnad av befintliga eller nyttillverkning i samband brandskydds-krav.

Infräsning i vägg för elinstallationer/kabel bör undvikas så långt som möjligt.

Schakt och genomföringar i bjälklag/vägg ska minimeras och placeras så diskret som möjligt.

Innertak undvikas om möjligt. Ventilationsrör (och elinstallationer) kan t ex döljas av konso-ler med hyllplan utmed väggar, gipslåda eller göras synliga.

*Dolda installationer utan att sänka innertak.
Exempel från Halmstads slott.*

Kulturhistoriskt värde

En antikvarisk förundersökning ska tydliggöra byggnadens kulturvärden, kvaliteter och karaktärsegenskaper samt identifiera vilka företeelser som är värdebärare. Här beskrivs de viktigaste kulturhistoriska kriterierna.

Arkitekturhistoriskt värde

Tegelarkitekturen företräder en äldre arkitekturskola med rötter i det sena 1800-talets eklekticism, vilken låg närmast arkitekten Sven Gratz arkitekturideal. Till skillnad från huvudbyggnadens nyrenässansarkitektur har annexet, i upplysningens bildningsanda, fått en klassicistisk utformning, med strikt symmetrisk uppbyggnad såväl i fasad som planlösning.

Byggnadshistoriskt värde

Byggnaden är uppförd med sin tids ofta hantverksmässiga byggnadsteknik där det mesta fortfarande platsbyggdes med tegel, trä och kalkbruk. Detta kombinerades med moderna inslag såsom cementmosaik och vattenburen fjärrvärme.

Samhällshistoriskt värde

Uppförandet av läroverksannexet var en stor investering för sin tid. Byggnaden med dess framtoning visar den stora vikt som lades vid gymnasieutbildningen i staden.

Arkitektoniskt värde

Annexets utformning utgår från klassiska symmetriska ideal. Materialen natursten, trä och tegel skapar materialkänsla såväl ute som inne. Kombinationen med puts och trä i trapphus och korridorer ger ett enkelt och stilfullt uttryck.

Autenticitet

Byggnaden är välbevarad sedan byggnadstiden. Fönster har bytts i två väderstreck men annars är fasaderna oförändrade. Interiört är planlösningen i princip intakt, trapphuset oförändrat liksom till stora delar korridorerna.

Kvalitet

Byggnaden utstrålar kvalitet och omsorg i både utformning, material och detaljer.

Identitetsskapande värde

Som lokal för generationer av läroverks-/gymnasieelever har byggnaden en stark förankring bland många halmstadsbor.

Miljöskapande värde

Tillsammans med läroverkets huvudbyggnad och gymnastikbyggnad samt den närliggande museibygnaden bildar annexet en grupp enhetliga, representativa institutionsbyggnader i tegel.

Konsekvensbeskrivning

I en antikvarisk förundersökning inför kontrollplan skall ingå en konsekvensbeskrivning. Av den ska framgå hur man avser att tillgodose varsamhetskraven.

Konsekvensbeskrivningen är preliminär, (projekteringen är pågående, sept 2018) och är baserad på förslagsritningar (daterade 2018-09-17) samt vad som hittills framkommit på projekteringsmötena.

Planerad åtgärd

Ramp vid entrén

Den befintliga trappan "delas" och trappstegen flyttas ut. En större plattform tillskapas. En ramp i natursten läggs utmed fasaden mot nv.

Lift vid källaringång

En liftanordning installeras i anslutning till befintlig källartrappa.

Ny ventilationshuv på taket

Den nya ventilationsanläggningen kräver nya luftintag på taket.

Förändrad planlösning

De stora lärosalarna delas in i flera mindre rum. Nya kommunikationsöppningar görs mellan f d lärosalar. Några öppningar sätts igen.

Hiss

Hisschakt väster om trapphuset. Del av bjälklag sänks/höjs.

Installationer

Ny ventilationsanläggning, VVS, el- och styrsystem.

Antikvarisk bedömning

Ursprungliga entrétrappan förändras. Genom att flytta ut trappan behålls dock den femkantiga formen. Material anknyter till befintlig trappa och husgrund.

Källartrappans vägg och smidesräcke samt av marken intill förändras. Plattformen antas stå i marknivå i normalläge. Skyddsräcken påverkar utformning.

Åtgärden innebär förändring av takarkitekturen genom nya huvar. För att behålla symmetrin förordas alternativet att riva mittskorstenen och ersätta den med *en* ventilationshuv på samma plats.

Åtgärden innebär större förändring av ursprunglig planlösning i främst källaren och plan 1. Plan 2 och 3 ändras i mindre utsträckning. Korridorer och trapphus återfår till stor del sin ursprungliga utformning.

Åtgärden innebär ingrepp i stomme. Hissalternativ som ej innebär exteriör förändring förutsätts.

Moderna ventilationsanläggningar innebär i regel stora ingrepp i äldre byggnader. Det är viktigt att dessa avvägs och justeras med hänsyn till byggnadens kulturvärden. I korridorer och trapphus bör t ex ingrepp och rördragningar helt undvikas. Även eldragningar, typ av eldon och armaturer utreds i samråd med antikvarie.

Sakkunnig kontroll av kulturvärden

Kontroll utförs genom deltagande i byggmöten - och vid behov enskilda besiktningar - där åtgärderna stäms av mot kontrollplanen. Samråd mellan beställare/byggledning, antikvarie, arkitekt, projektör och utförare sker kontinuerligt.

Sakkunnig kontrollant av kulturvärden kallas till tekniskt samråd och gemensamma besiktningar/genomgångar samt till slutbesiktning.

Källor

Arkiv

Halmstads kommun, Byggnadskontoret

Ritningar, bygglovshandlingar

Halmstads kommun, Kommunarkivet

Ritningar

Lokalhistorisk databas

Stadsfullmäktigeprotokoll

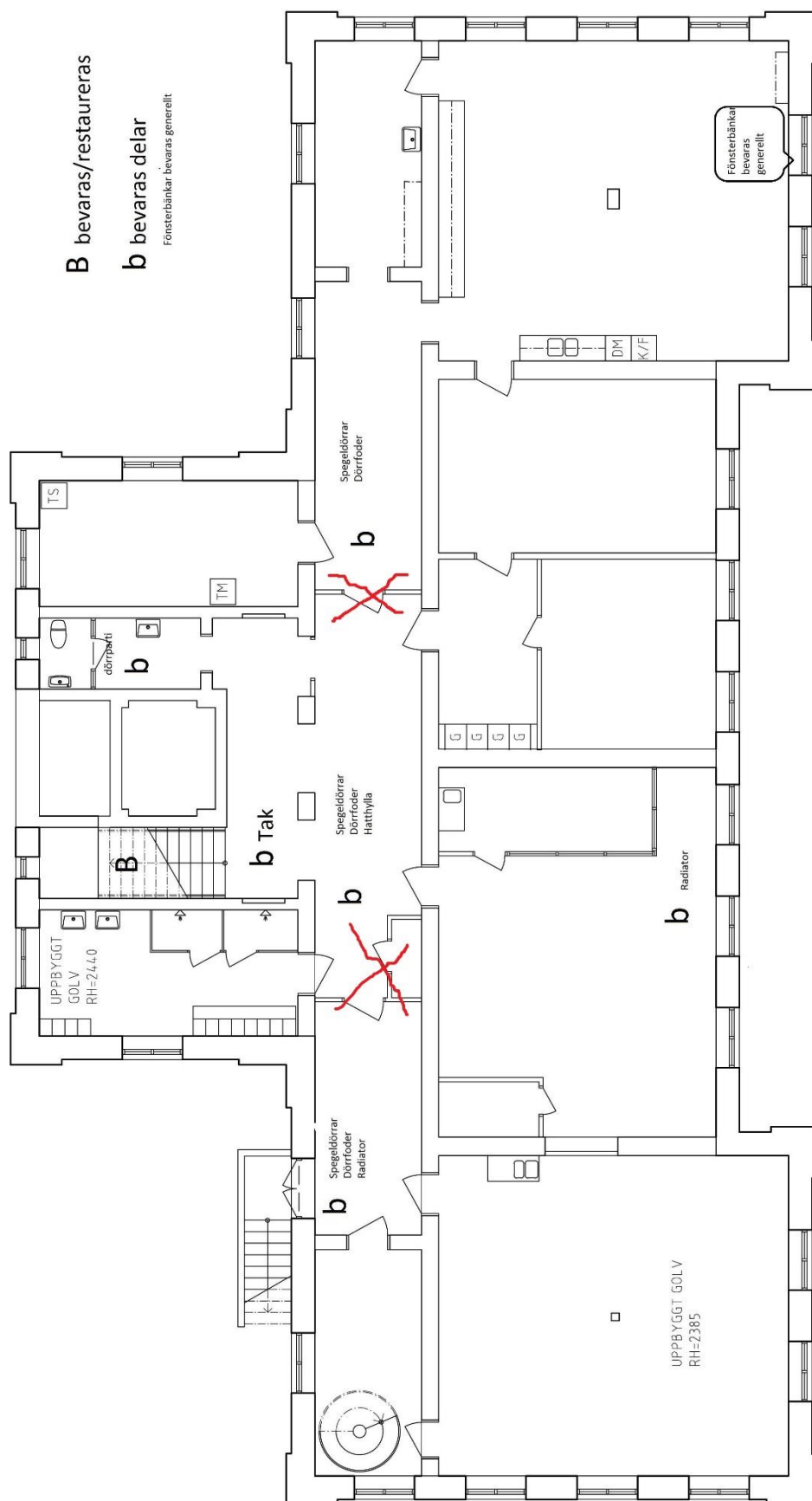
Övriga källor

Bevara Halmstad, Förslag till bevarandeplan för Halmstad, Stadsarkitektkontoret 1985

Bebyggelseregistret, <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/>

Fotografier

Samtliga foton av Björn Ahnlund. Fotografierna är tagna i digitalt format och förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, film nr 2018:40.

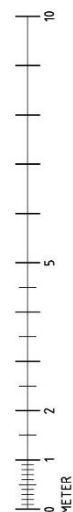
B bevaras/restaureras

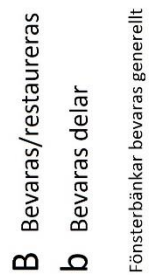
b bevaras delar

Fönsterbänkar bevaras generellt

BEFINTLIGT UTSEENDE
ÖRJANSKOLANS GAMLA ANNEX
HALMSTAD KOMMUN
PLAN 0
SKALA 1:100 (A3) 2018-08-27
61002-18423

CREACON
HKAB
ARKITEKTUR
BOX 505 - Karl X:s Väg 61, 301 80 HALMSTAD
TELEFON: 035-16 03 36, www.creacorkab.se
ANSVÄRIG MONICA EVALD
RITAD AV: LO

BEFINTLIGT UTSEENDE
ÖRJANSKOLANS GAMLA ANNEX
HALMSTAD KOMMUN
PLAN 2
SKALA 1:100 (A3) 2018-08-27
61002-18423

ARKITEKTUR
BOX 505 - Karl Xls Väg 61, 301 80 HALMSTAD
TELEFON: 035-16 03 36, www.creaontkabi.se
ANSVARIG: MONICA EVALD
RITAD AV: LO

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se